

Od Piotra I i jego reform do rządów Katarzyny II

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław A. Serczyk, *Katarzyna II*, Wrocław 1983, s. 163–164.
- Źródło: Markiz de Custine, *Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku*, Kraków 1989, s. 105.
- Cytat za: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 380–381.

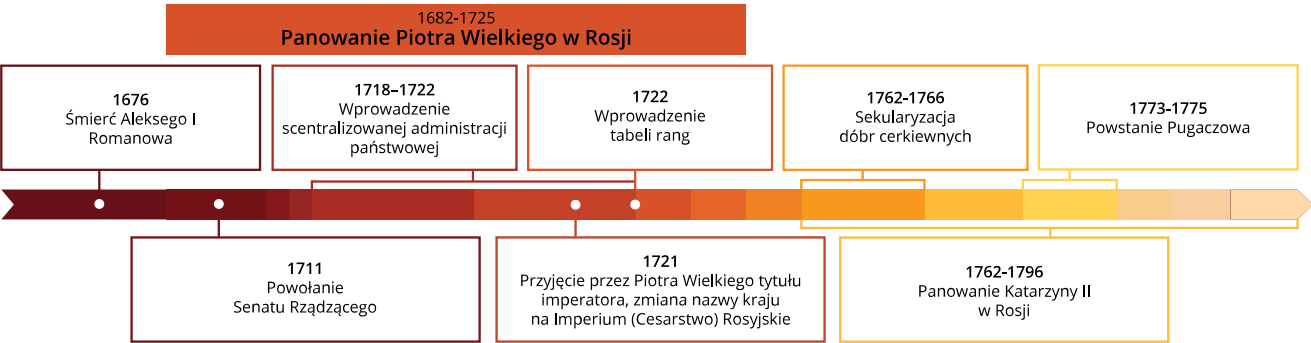
- Źródło: *Dekret Anny Iwanowny z 7 I 1736 r.* Cytat za: Andrzej Link-Lenczowski, Wojciech Magdziarz, Andrzej Sowa, *Historia powszechna 1648–1789. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1976, s. 204–205.

Od Piotra I i jego reform do rządów Katarzyny II

Pomnik konny Piotra Wielkiego zamówiony przez Katarzynę Wielką.
Źródło: Andrew Shiva, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Zwierzchność mongolska, a później odcięcie od Bałtyku przez stulecia utrzymywały Rosję w izolacji od Europy. Była ona jedynie interesującym partnerem handlowym, m.in. dla Anglii i Holandii, ale nie brała udziału w europejskiej grze dyplomatycznej. Brak kontaktów z krajami Zachodu pogłębiał różnice obyczajów i mentalności. Jednak już Iwan Groźny dostrzegał korzyści płynące z recepcji wzorów europejskich, zwłaszcza militarnych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wyjaśnisz znaczenie przyjęcia tytułu cesarskiego przez Piotra I Wielkiego.

- Scharakteryzujesz reformy wewnętrzne wprowadzone przez Piotra I, a następnie Katarzynę II.
- Opiszysz, jak w Rosji rozwijał się kapitalizm.

Przeczytaj

Reformy Piotra I w Rosji

Wpływy zachodnie nasiliły się w Rosji za rządów Aleksego Romanowa, głównie za sprawą sprowadzanych do Moskwy ekspertów wojskowych. W tym środowisku wychowywali się trzej synowie cara, z których najmłodszy Piotr miał za nauczycieli Szwajcara Franza Leforta i szkockiego generała Patryka Gordona. Po śmierci ojca i krótkim panowaniu najstarszego następcy, Fiodora, władza w 1682 r. przeszła nominalnie w ręce młodszych braci: chorego psychicznie Iwana i małoletniego Piotra, dlatego faktyczne rządy sprawowała ich siostra Zofia. Po siedmiu latach najmłodszy z Romanowów dokonał przewrotu i objął samodzielnie władzę jako Piotr I.

Piotr I Wielki, car Rosji od roku 1682, a od 1721 imperator Wszzechrosji. Przekształcił Rosję w nowoczesne, potężne mocarstwo.

Zwróć uwagę na przedmioty widoczne na obrazie, strój cara i to, co trzyma w rękach – jakie elementy panowania Piotra podkreślił malarz?

Źródło: Paul Delaroche, 1838, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W latach 1697–1698 car, jako członek tzw. Wielkiego Poselstwa, odbył w tajemnicy podróż po Europie. Odwiedził pod zmienionym nazwiskiem Inflanty, Prusy, Niemcy, Austrię Holandię i Anglię. Przejeżdżał przez Rzeczpospolitą, gdzie

zwiedził m.in. kopalnię soli w Wieliczce. Po drodze zatrzymywał się w pałacach i na dworach, czasem w skromnych domach. Celem Piotra Wielkiego było zapoznanie się z zachodnim systemem politycznym, społecznym i gospodarczym. Interesowały go również nowinki techniczne, np. aby poznać budowę okrętów, zatrudnił się w stoczni w Holandii. Podróż po Europie przekonała go o potrzebie radykalnego zerwania z tradycją i przeniesienia do Rosji zachodnich wzorców kulturowych, choćby za pomocą przepisów urzędowych i pod groźbą użycia siły. [Wojna ze Szwecją](#) wymusiła także reformy militarne: regularny pobór rekrutów (jednego na stu chłopów przeznaczano do dożywotniej służby), stworzenie floty, szkół oficerskich i wyborowych pułków gwardyjskich oraz objęcie całej ludności surowymi przepisami wojskowego kodeksu karnego. Z reformą armii ściśle wiązały się rozbudowa przemysłu metalurgicznego, głównie zbrojeniowego, oraz powstawanie manufaktur produkujących dla celów cywilnych. Pracowali w nich [chłopi pańszczyźniani](#), często wynajmowani od szlachty, a ich położenie bliższe było sytuacji niewolników niż pracowników najemnych.

Za rządów Piotra I nastąpił trzykrotny wzrost opodatkowania, car dążył też do objęcia państwową kontrolą handlu i produkcji. Gildie i cechy, przymusowo zrzeszające kupców i rzemieślników, stały się carskimi organami [fiskalnymi](#). Aby łatwiej egzekwować powinności chłopów, wzmocniono poddaństwo osobiste, co nie zapobiegło jednak ich masowemu zbiegostwu w niedostępne rejony ogromnego kraju.

Doniosłe znaczenie miały reformy administracyjne wzmacniające władzę centralną. W 1721 r. Piotr I przyjął tytuł imperatora, czyli cesarza – odtąd stale używany przez władców Rosji. Monarcha miał swobodę wyboru następcy, co było nie do pomyślenia w krajach zachodnich, w których porządek następstwa tronu był ściśle uregulowany prawnie. Najważniejszym

Piotr I nakazał bojarom, by zgolili brody i zaczęli ubierać się wedle mody zachodniej. Rosyjska rycina z epoki ukazuje przywiązanego do rosyjskiej tradycji szlachcica oraz ubranego po europejsku balwierza. Wyjaśnij, dlaczego brody w Rosji obcinano pod przymusem.

Źródło: Невідомий, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Orzeł carski z XVIII w. Za panowania Piotra I Wielkiego, w 1698 r., orzeł zmienił kolor na czarny (wcześniej był złoty). Na jego piersi pojawił się też łańcuch Orderu Świętego Andrzeja, który był patronem Piotra I. W miejsce trzech koron, symbolizujących Kazań, Astrachań i Syberię, pojawiła się jedna główna, górująca nad dwiema mniejszymi. To insygnium koronacyjne Romanowów, które oznaczało cesarstwo, kształt skrzydeł stał się bardziej nierównomierny, a na Orderze Świętego Jerzego, wiszącym na piersi orła, umieszczono napis: „Za wiarę i wierność”.

Dowiedz się, jakie obecnie jest godło Rosji.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

ciałem doradczym był Senat Rządzący, powołany w miejsce **Dumy Bojarskiej**, a poszczególne sfery administracji powierzono zorganizowanym na wzór szwedzki ministerstwom, zwanym kolegiami. Również Kościół prawosławny podporządkowano świeckiej administracji, którą reprezentował Najwyższy Synod. Choć ogłoszona w 1722 r. tabela rang, ustalająca hierarchię w służbie państwowej, stwarzała możliwości awansu bez względu na urodzenie, w praktyce posady rezerwowano dla **bojarstwa** oraz licznie napływających cudzoziemców, głównie Niemców. Zobowiązani do służby wojskowej bojarzy mogli z niej przechodzić na cywilne stanowiska urzędnicze. W ten sposób władza znalazła się w rękach aparatu wojskowo-biurokratycznego.

Reformy cara Piotra I Wielkiego

militarne	gospodarcze	ad
- wprowadzenie regularnego poboru rekrutów,		- I Se Rz w Bc
- szkolenie oficerów,	- założenie ponad 200 manufaktur,	
- stworzenie floty,	- rozbudowa przemysłu metalurgicznego,	- s tal w
- unowocześnienie armii:	- rozwój handlu.	aw ur
wprowadzenie broni palnej i artylerii.		- v kc

Następstwo tronu w XVIII-wiecznej Rosji

Praktyka wskazywania następcy przez panującego była czynnikiem

destabilizującym państwo. Piotr I kazał zamordować swego syna Aleksego, dlatego gdy zmarł w 1725 r., władzę objęła wdowa po nim, Katarzyna I. Z pochodzenia chłopka, była kochanką szwedzkiego oficera; w czasie wielkiej wojny północnej „zdobył” ją i podarował carowi **feldmarszałek** Aleksandr Mienszykow – i to on w czasie dwuletniego panowania cesarzowej sprawował faktyczne rządy.

Portret Piotra III i jego małżonki Katarzyny II.

Źródło: Georg Christoph Grooth (1716–1749), Odessa Art Museum, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ciekawostka

Aleksy Romanow (1690–1718) był synem Piotra Wielkiego i jego pierwszej żony Eudoksji Łopuchiny, którą w 1698 r. car odesłał do klasztoru. Aleksy wychowywany był przez siostrę Piotra Natalię. Różnił się od ojca i nie spełniał jego oczekiwań. Po tym, jak carowi urodził się syn ze związku z Martą Skawrońską, carewicz postanowił rzec się praw do tronu. Piotr odpowiedział synowi, że albo zostanie godnym następcą, albo mnichem. Aleksy wybrał stan duchowny, wcześniej jednak miał odwiedzić ojca przebywającego w Kopenhadze, ale zamiast do Danii wyjechał do Austrii na dwór swojego szwagra Karola VI. Ojciec przy pomocy swoich szpiegów zmusił carewicza do powrotu do Moskwy, a następnie oskarżył syna i osoby, które się z nim przyjaźniły, o spisek. Wszyscy zostali poddani torturom i straceni. Aleksy zmarł w twierdzy Pietropawłowskiej. Przyczyna jego śmierci jest nieznana, według jednej z wersji mogło nią być zamęczenie na torturach, otrucie lub uduszenie. Według innej 19 czerwca carewicz otrzymał 25 batów, a 24 czerwca 15 następnych, co spowodowało jego śmierć.

W ciągu następnego ćwierćwiecza na tronie rosyjskim zasiadało pięcioro monarchów (m.in. Anna Iwanowna Romanowa, przed koronacją w Moskwie księżna Kurlandii i Semigalii), lecz mimo nieograniczonej władzy, jaką dysponowali, brakowało im powagi właściwej monarchom dziedzicznym. Na początku 1762 r., wraz ze śmiercią cesarzowej Elżbiety, najmłodszej córki Piotra Wielkiego, dynastia Romanowów wygasła. Tron odziedziczył spokrewniony z nimi książę Szlezwiku i Holsztynu Piotr III, który zapoczątkował dynastię o nazwie Romanow-Holstein-Gottorp. Po kilku miesiącach jego

żona Katarzyna II dokonała przewrotu i ogłosiła się imperatorową Rosji, on zaś został zamordowany. Zasady następstwa tronu uregulował ustawowo dopiero syn Katarzyny, Paweł I, w 1797 r.

Semiramida Północy podejmuje reformatorskie dzieło

Kontynuatorką polityki Piotra I Wielkiego była Katarzyna II, zwana Wielką, która objęła koronę carów w roku 1762. Podobnie jak jej poprzednik konsekwentnie zwiększała terytorium Cesarstwa Rosyjskiego kosztem m.in. Rzeczypospolitej Polskiej i Litwy oraz imperium osmańskiego. Za jej panowania wpływy rosyjskie sięgnęły Ameryki Północnej (eksploracja i kolonizacja Alaski).

Portret Katarzyny II. Katarzyna Wielka (1729–1796) urodziła się w Szczecinie jako córka księcia Christiana Augusta von Anhalt-Zerbst z dynastii askańskiej i Joanny Elżbiety z dynastii holsztyńskiej. Na chrzcie otrzymała imiona Zofia Fryderyka Augusta. Imię Katarzyna przyjęła, kiedy przeszła na prawosławie po ślubie z księciem holsztyńskim Piotrem Ulrykiem. W 1762 r. został on carem rosyjskim Piotrem III. Po pół roku nieudolnych rządów Piotra III Katarzyna i sprzymierzone z nią wojsko dokonali zamachu stanu. Car zginął, a ona przejęła władzę. W 1755 r. nawiązała wieloletni romans ze Stanisławem Poniatowskim. Brała udział w rozbiorach Rzeczypospolitej.

Wskaż symbole władzy widoczne na ilustracji.

Źródło: Iwan Argunow, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Caryca kontynuowała również reformy Piotrowe w duchu oświecenia. Uważa się, że w jej panowaniu były pewne elementy absolutyzmu oświeconego, jednak rosyjski system władzy nazywa się **samodzierzawiem**, który różnił się zasadniczo od ustrojów pruskiego czy habsburskiego. Interesowała się ideologią oświeceniową i utrzymywała kontakt z Wolterem, który nazywał ją Semiramidą Północy. W 1785 r. wydała dwie *Gramoty szlacheckie*, które

ustanawiały prawa i przywileje dla szlachty, wzmacniały ich pozycję oraz władzę nad poddanym chłopem, oraz *Gramotę miejską*, która zaprowadzała samorząd miejski wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami. Fundowała szkoły, w tym pierwszą w historii Rosji szkołę dla dziewcząt.

W latach 1762–1766 Katarzyna II przeprowadziła **sekularyzację** dóbr cerkiewnych. Cerkwie i monastery przeszły pod zarząd państwowy, a chłopom z tych majątków przekazano ziemię na własność i pomniejszono jednocześnie obowiązki pańszczyźniane. Carya wprowadziła uprawę ziemniaka, co ograniczyło ryzyko nieurodzaju i głodu.

Mimo reform w Rosji utrzymywała się bieda. W 1773 r. na Powołżu wybuchł bunt chłopów, robotników manufakturowych oraz hut uralskich, wywołany przez dezertera z wojska carskiego Jemieliana Iwanowicza Pugaczowa. Podawał się on za cudownie ocalałego Piotra III Romanowa (zamordowanego męża Katarzyny II), mając na celu zdobycie poparcia mas. Rebelianci siali terror wśród szlachty i w miastach. Finalnie zostali pokonani, a Pugaczowa stracono w 1775 r. w Moskwie. Rebelia skłoniła Katarzynę II do wdrożenia reformy administracyjnej zwiększającej liczbę guberni i powiatów kosztem ich wielkości. Rozszerzono także samorządność i uprawnienia szlachty oraz wprowadzono przywileje dla miast. Ściślej określono kompetencje organów zarządzających, skarbowych i sądowych.

Program modernizacyjny Piotra I Wielkiego wzmocnił państwo rosyjskie poprzez zastosowanie sprawniejszych rozwiązań administracyjnych, wojskowych (dzięki unowocześnieniu armii i doksztalceniu kadry dowódczej) oraz gospodarczych (rozwiniecie przemysłu manufakturowego). Były to reformy odgórne, narzucone przez władcę. Modernizacja Rosji przede wszystkim usprawniała i unowocześniała system samodzielnia, które od Piotra Wielkiego nazywa się absolutyzmem carskim lub monarchią absolutną samodzielnia. Dzięki temu zabiegowi władca rosyjski wraz ze swoim tytułem cesarskim zaczął być respektowany na arenie międzynarodowej. Ten kurs polityczny rozwinęła Katarzyna II, która dodała elementy oświecenia, nie zmieniając jednak samego systemu samodzielnia. Idea imperialna Moskwy jako „Trzeciego Rzymu” istniała od wieku XV. Stała się ona podstawą ideologiczną dla powstałego w XVIII w. Imperium Rosyjskiego.

Insygnia władzy carów rosyjskich. Zgodnie z legendą ludową zostały one odziedziczone po cesarzach bizantyjskich.

Źródło: Прокудин-Горский, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

bojarzy

szlachta w Rosji, wielcy właściciele ziemscy

cech

zrzeszenie rzemieślników jednej lub kilku podobnych specjalności

chłop pańszczyźniany

chłop, który wykonuje przymusową i nieodpłatną pracę na rzecz właściciela ziemskiego

Duma Bojarska

organ doradczy carów

feldmarszałek

najwyższy stopień wojskowy w niektórych armiach lądowych

fiskalizm

(z łac. *fiscalis* – należący do skarbu państwa, skarbowy, od *fiscus* – koszyk, skrzynka na pieniądze) system ekonomiczny, polityka podatkowa państwa; nakładanie wysokich podatków przez państwo

gildia

(z niem. *Gilde* – cech, związek) w Rosji w XVII–XIX w.: organizacja kupiecka

Semiramida

legendarna królowa babilońska, bohaterka wielu podań i legend, założyła wiszące ogrody w Babilonie; Semiramidą Północy nazywano carycę Katarzynę Wielką

samodzierzawie

termin określający absolutne rządy carów rosyjskich

sekularyzacja

(z łac. *saecularis* – świecki) zeświecczenie; może dotyczyć majątku i prerogatyw instytucji religijnych (np. Kościoła) lub życia społecznego i kulturowego

Słowa kluczowe

car, Piotr I, reformy militarne, reformy gospodarcze, reformy administracyjne, imperator, Senat Rządzący, kolegia, tabela rang, następstwo tronu, Europa w dobie oświecenia, oświecenie w Europie

Bibliografia

Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych, oprac. M.J. Ptak, M. Kinstler, Wrocław 1996.

Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999.

Historia nowożytna 1648–1789. Wybór tekstów, oprac. K. Piwarski, Warszawa 1954.

Religie Wschodu i Zachodu. Wybór tekstów źródłowych, praca zbiorowa pod red. K. Banka, Warszawa 1991.

A. Link-Lenczowski, W. Magdziarz, A. Sowa, *Historia powszechna 1648–1789. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1976.

Historia powszechna. Czasy nowożytne 1640–1870. Wybór tekstów źródłowych, pod red. B. Krauzego, cz. 1, Warszawa 1951.

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem, a następnie wykonaj polecenia.

Zdobycie Azowa, rok 1696.

Oblężenie Azowa zakończone zwycięstwem Rosji miało miejsce podczas wojny Turcji z Ligą Świętą w dniach 7 czerwca – 29 lipca 1696 r. Nieudana wyprawa na Azow z 1695 r. dała Piotrowi możliwość lepszego przygotowania się do kolejnej próby zdobycia twierdzy. Do Rosji ściągnięto z Austrii i Prus inżynierów oraz saperów. Nakazano budowę nowoczesnych galer. Po przybyciu do Azowa Rosjanom udało się zasypać fosę i zbudować wał ziemny, z którego bombardowano miasto pociskami działowymi. Po niespodziewanym ataku Kozaków obrońcy twierdzy skapitulowali. Azow dostał się w ręce Rosji, która tym samym uzyskała dostęp do Morza Czarnego.

Źródło: Robert Ker Porter, domena publiczna.

Polecenie 2

Oceń rezultaty reform gospodarczych cara Piotra I.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Porównaj reformy wewnętrzne Piotra I w Rosji z reformami przeprowadzonymi w XVIII-wiecznych Austrii i Prusach.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij znaczenie przyjęcia tytułu cesarskiego przez Piotra I Wielkiego.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 2

Godło Rosji to dwugłowy orzeł. Wskaż, które zdanie opisujące rosyjski herb jest prawdziwe, a które fałszywe.

Orzeł carski z XVIII w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Dwugłowy orzeł nawiązuje do tradycji cesarstwa bizantyjskiego.	☐	☐
Przed 1698 r. orzeł w herbie Rosji był biały.	☐	☐
Piotr I dodał do herbu główną koronę symbolizującą cesarstwo 10 lat przed tym, zanim ogłosił się imperatorem.	☐	☐
Święty Andrzej, którego łańcuch pojawił się na	☐	☐

Ćwiczenie 6

Przeczytaj tekst źródłowy i na podstawie jego treści nazwij kierunek myśli ekonomicznej, który wdrażał w Rosji Piotr I. Uzasadnij odpowiedź.

” 47. W ogóle w odniesieniu do swoich instytucji handlowych miał on na uwadze następujące zadania: 1) aby zmniejszyć ilość cudzoziemskich towarów przywożonych do Rosji, a za to zwiększyć wywóz krajowych; [...] 3) wydrzeć handel morski z rąk cudzoziemców, przez których był całkowicie opanowany, i zachęcać swoich kupców do przewożenia towarów do krajów obcych na własnych statkach. 48. Dla osiągnięcia pierwszego celu wybrał drogę najprostszą – rozwój górnictwa i budowę w państwie fabryk, istniejących już w krajach obcych. [...]

Równoległe z tym, Piotr I jeszcze za życia doprowadził fabryki różnego rodzaju do takiego stanu, że w obfitości produkowały takie towary, jak np. igły, broń, różne tkaniny lniane, a w szczególności płótna, niezbędne nie tylko dla zaopatrzenia własnej floty, ale i innych narodów.

Wreszcie, w czasie jego panowania rozpoczęła się eksploatacja kopalń rudy na Syberii [...] i zamiast sprowadzać żelazo i miedź ze Szwecji, jak za dawnych lat, obecnie Rosja może te i inne towary, zwłaszcza żelazo, wysyłać do krajów obcych.

Cytat za: Wiek XVI-XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 380-381.

Kierunek myśli ekonomicznej to:

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 7

Przeczytaj tekst źródłowy i na podstawie jego treści oraz własnej wiedzy oceń, czy dekret Anny Iwanowny sprzyjał rozwojowi stosunków kapitalistycznych w gospodarce Rosji.

” *Dekret Anny Iwanowny z 7 I 1736 r.*

[...] nakazaliśmy dla pożytku państwa, a także po to, by fabryki nie uległy rozprzężeniu i upadkowi z powodu tego, że majstrowie i robotnicy pójdą w rozsypkę, uczynić, co następuje:

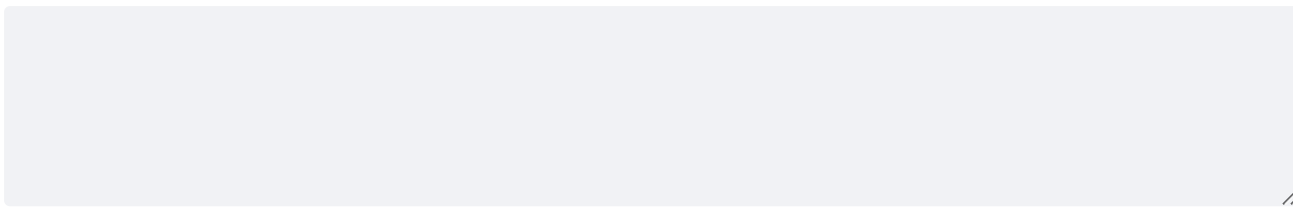
1. Ci wszyscy, którzy obecnie są zatrudnieni w fabrykach i wyuczili się jakiejś specjalności, związanej z tymi fabrykami i rzemiosłami, a nie są zatrudnieni jakimiś niewykwalifikowanymi pracami, mają pozostać w fabrykach na zawsze. [...]

8. Jeżeli ludzie podłego stanu, z kupieckiej sfery lub nieszlacheckiego pochodzenia, nie mający środków utrzymania ani zajęcia: rodzaju męskiego, z wyjątkiem sług i chłopów dworskich, synodalnych, biskupich, klasztornych i pańszczyźnianych, a rodzaju żeńskiego niezależnie od tego, do kogo przynależą, będą się jako nędzarze bez przytułku włóczyli próżniaczo po miastach, osiedlach i po powiatach między domami oraz będą żeбраć o jałmużnę, takich należy zatrzymywać do dyspozycji urzędów gubernialnych i wojewódzkich i notując ich, na mocy poprzednich dekretów oddawać do fabryk i zakładów rękodzielniczych, jeśli ich właściciele zechcą przyjąć; w takim wypadku należy fabrykantom wręczać odpowiednie pisma, a to wszystko w tym celu, aby tam w zamian za pracę lub wyszkolenie otrzymali środki utrzymania i nie włóczyli się niepotrzebnie.

Źródło: *Dekret Anny Iwanowny z 7 I 1736 r.* Cytat za: Andrzej Link-Lenczowski, Wojciech Magdziarz, Andrzej Sowa, *Historia powszechna 1648–1789. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1976, s. 204–205.

Dekret Anny Iwanowny sprzyjał / nie sprzyjał rozwojowi stosunków kapitalistycznych w gospodarce Rosji.

Uzasadnienie

Zapoznaj się z dwoma tekstami źródłowymi i na ich podstawie odpowiedz na pytania.

Tekst A

” Władysław A. Serczyk

Katarzyna II

Wolter zainteresował się Rosją jeszcze przed wstąpieniem Katarzyny na tron. Za panowania Elżbiety został wybrany członkiem Petersburskiej Akademii Nauk. Za pośrednictwem Iwana Szuwałowa, po pozytywnej opinii szeregu osób, wśród których znalazł się również Michał Łomonosow, otrzymał z Rosji materiały, jakie posłużyły mu do napisania dziejów Piotra I. Przeżył głęboko śmierć swej pierwszej rosyjskiej dobrodziejki na tronie. Nie zdążył się jeszcze oswoić z tą wiadomością, kiedy z Rosji nadeszły informacje o kolejnej zmianie panującego. Katarzyna została odmalowana przez nieznanych informatorów w tak ciepłych barwach, że Wolter już w sierpniu 1762 r. nie wahał się nazwać jej Semiramidą. [...] W grudniu 1766 r. Wolter, nie znając miary w pochlebstwach, pisał nawet, że jest ona Gwiazdą Polarną najjaśniej świecącą na niebie [...].

Źródło: Władysław A. Serczyk, *Katarzyna II*, Wrocław 1983, s. 163–164.

Tekst B

” Markiz de Custine

Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku

Katarzyna stworzyła szkoły, aby zadowolić francuskich filozofów, których pochwał pożądała jej próżność. Gubernator moskiewski, jeden z jej dawnych faworytów, [...] napisał kiedyś do niej, że nikt nie posyła dzieci do szkół. Cesarzowa odpisała mniej więcej tymi słowy: „Drogi książę, nie narzekaj na to, że Rosjanie nie chcą się kształcić.

Wprowadzamy szkoły nie dla nas, lecz dla Europy, bo należy podtrzymywać naszą rangę w jej opinii, ale gdyby nasi chłopcy zechcieli się uczyć, ani ty, ani ja nie utrzymalibyśmy się na naszych miejscach”. List ten czytała osoba naprawdę godna zaufania. Rosjanie zgodnie ze swoją taktyką zaprzeczają autentyczności tej anegdoty, ale choć nie jestem pewien dokładności słów, mogę stwierdzić, że wyrażają prawdziwą myśl władczyni. Powinno to wystarczyć dla Ciebie i dla mnie.

Źródło: Markiz de Custine, *Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku*, Kraków 1989, s. 105.

Czy Wolter i markiz de Custine zgadzają się w ocenie Katarzyny II?

- tak
- nie

Twoje uzasadnienie

Jakie czynniki mogły mieć wpływ na określoną ocenę rosyjskiej władczyni?

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Od Piotra I i jego reform do rządów Katarzyny II

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:

4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia reformy wewnętrzne Piotra I;
- przedstawia działania Katarzyny II i jej reformy jako kontynuację polityki Piotra I;
- wyjaśnia znaczenie przyjęcia przez Piotra I tytułu cesarskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Od Piotra I i jego reform do rządów Katarzyny II”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z multimedium w sekcji „Schemat interaktywny” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Przedstawia kryteria sukcesu oraz wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem.
Nauczyciel poleca uczniom przygotować w parach pytania z nim związane. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z tematem lekcji?

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel omawia rządy Piotra I i to, w jaki sposób postanowił on zmodernizować Rosję. Poleca uczniom, aby na podstawie przeczytanych tekstów źródłowych wymienili, jakie reformy administracyjne, militarne, gospodarcze i społeczne wprowadził. Uczniowie mogą zgłaszać propozycje dowolnie albo robią to osoby wskazane przez prowadzącego (czy też wylosowane). Jedna osoba zapisuje je na tablicy w tabeli, w czterech właściwych kolumnach. Jeśli uczniowie pominęli ważne informacje, nauczyciel je dopowiada.
2. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jak myślicie, jak te reformy były odbierane przez obserwatorów z innych państw? A jak przez mieszkańców Rosji? Które zmiany dawały im szansę na polepszenie swojej sytuacji społecznej, a które mogły ją pogorszyć

i dlaczego? Jak możecie ocenić reformy gospodarcze Piotra I? Dlaczego Piotr I przyjął tytuł cesarski? Następuje krótka dyskusja.

3. Nauczyciel opowiada o sytuacji wewnętrznej w Rosji po śmierci Piotra I i panowaniu Katarzyny II. Omawia kontynuację reform przez carycę, wymienia najważniejsze z nich.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Zapowiada uczniom, że wspólnie będą rozwiązywać ćwiczenia od 1 do 5. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na przygotowanie się, a następnie ochotnik udziela odpowiedzi. Reszta uczniów się do niej ustosunkowuje, proponując swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje.
5. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenie 6.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania nauczyciel pyta uczniów: Czemu miały służyć program reform oraz idea cesarstwa wprowadzana przez Piotra I? Czy to zamierzenie zakończyło się sukcesem? Jak zmieniło się postrzeganie Rosji przez obywateli innych państw? Uczniowie udzielają odpowiedzi, podsumowując informacje wyniesione z zajęć.
2. Nauczyciel wraca do pytań zgłoszonych przez uczniów na początku lekcji. Prosi uczniów o zweryfikowanie, czy uzyskali na nie odpowiedzi. Jeśli nie, odpowiada na pytania albo pyta innych uczniów, czy znają odpowiedź.
3. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenie 8 z sekcji „Sprawdź się”.
2. (Dla uczniów zdolnych): „Porównaj reformy wewnętrzne Piotra I w Rosji z reformami przeprowadzonymi w XVIII-wiecznych Austrii i Prusach”(polecenie 3 dołączone do multimedium).

Materiały pomocnicze:

Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych, oprac. M.J. Ptak, M. Kinstler, Wrocław 1996.

Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999.

Historia nowożytna 1648–1789. Wybór tekstów, oprac. K. Piwarski, Warszawa 1954.

Religie Wschodu i Zachodu. Wybór tekstów źródłowych, praca zbiorowa pod red. K. Banka, Warszawa 1991.

A. Link-Lenczowski, W. Magdziarz, A. Sowa, *Historia powszechna 1648–1789. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1976.

Historia powszechna. Czasy nowożytne 1640–1870. Wybór tekstów źródłowych, pod red. B. Krauzego, cz. 1, Warszawa 1951.

Wskazówki metodyczne:

Schemat może zostać wykorzystany w trakcie fazy realizacyjnej – wówczas uczniowie mogą się zapoznawać z tekstami w dwóch grupach: pierwsza analizuje fragmenty dekretów Piotra I (teksty nr 1, 3, 5 i 6), druga – opisy sytuacji w Rosji autorstwa m.in. cudzoziemców (teksty nr 2, 4 i 7), a następnie prezentować najważniejsze fakty na forum klasy.